

Zavedení přeshraničního socioekonomického monitorovacího systému v národních parcích Šumava a Bavorský les

Pavel Bečka, Martin Starý, Josef Štemberk, Barbora Kučeravá

Národní parky představují rozsáhlá zvláště chráněná území. Cílem jejich zřizování je ochrana přirozených ekosystémů, nerušeného průběhu přírodních dějů, ale i člověkem podmíněné biodiverzity. Posláním národních parků je však kromě výše jmenovaného též i umožně-

ní trvale udržitelného rozvoje. Správy národních parků tak nutně potřebují zajistit dlouhodobý monitoring naplňování jak cílů ochrany, tak poslání. Přeshraniční projekt správ národních parků Šumava a Bavorský les se zabýval právě především druhým jmenovaným.

Provádění dotazníkového šetření v terénu. Foto Josef Štemberk

Dlouhá cesta k projektu

V roce 2014 došlo k zásadnímu obratu v rámci spolupráce národních parků Šumava a Bavorský les. Společná definice cílů směřování obou parků otevřela možnost nových projektů a nové spolupráce. Myšlenka společného monitoringu návštěvníků byla mezi prvními. Tento typ plošného sledování na Šumavě do té doby chyběl. Existovaly studie zaměřené na dílčí konkrétní problémy či dlouhodobější sledování vybraných lokalit. Na bavorské straně hranice však určitá zkušenost již byla, respektive právě probíhalo základní šetření území. Toto šetření provedl výzkumný tým univerzity BOKU z Vídně. Cílem připravovaného projektu bylo provést obdobné základní šetření i na české straně a následně podrobně rozvést kvalitativní charakteristiky spokojenosti návštěvníků a jejich dopad na fungování obou chráněných území. Od roku 2015 se bohužel čekalo na příhodný dotační titul, protože stávající dotační program Interreg podporující přeshraniční spolupráci České republiky a Bavorska končil. Cíl byl však jasný: Připravit takový projekt, který zhodnotí jak množství návštěvníků, tak jejich názory, přání a očekávání, se kterými do území vstupují. V rámci schvalovacího procesu na Ministerstvu životního prostředí byl projekt podpořen a následně doporučen k realizaci i ve všech ostatních národních parcích ČR.

Po úspěšné žádosti byl v rámci programu přeshraniční spolupráce „Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014–2020 (INTERREG V), prioritní osa 2“ zahájen 1. ledna 2017 projekt č. 37 „Zavedení přeshraničního socioekonomického monitorovacího systému v národních parcích Šumava a Bavorský les“. Vedoucím partnerem se stala Správa Národního parku Bavorský les a dalším partnerem byla Správa Národního parku Šumava. Cílem projektu bylo vytvoření a zavedení trvalého přeshraničního monitorovacího systému návštěvníků jako hlavního stavebního kamene socioekonomického monitoringu na území obou národních parků. Celková doba trvání projektu byla 39 měsíců, včetně tříměsíčního prodloužení. Celkový rozpočet projektu činil 672 025,00 € (česká část projektu: 280 000 €) s dotační mírou financování 85%. Jako externí metodici byli při výběrovém řízení vybráni odborníci z univerzity BOKU (pracovní skupina pod vedením prof. Arne Arnbegera). Ti vyvinuli spolu s projektovými koordinátory obou správ národních parků metodiku

Instalace sčítače cyklistických kol na hraničním přechodu. Foto Josef Štemberk

Přeplněnost některých turistických cílů je na úkor zážitků z přírody. Foto Josef Štemberk

(výběr stanovišť pro sčítání a dotazování, návrhy dotazníků aj.) a převzali zadávání údajů do databáze, jejich vyhodnocení a zhotovení interních zpráv projektu.

Projekt byl rozdělen do šesti částí. Základní šetření s cílem zjistit počet a základní charakteristiky návštěvníků. Dále to byly: Modul 1 – informace pro návštěvníky, v rámci kterého

bylo cílem zjistit, jak se návštěvníci informují o národních parcích a regionu; Modul 2 – přeshraniční rekreační využití, který kvantifikoval přeshraniční pohyb návštěvníků mezi oběma národními parky; Modul 3 – akceptace místními obyvateli, který zkoumal postoje místních obyvatel k Národnímu parku Šumava. Modul 4 – přírodní prožitky zase zjišťoval důvody, proč návštěvníci do národních parků přichá-

Tab. 1: Srovnání NP Šumava a Bavorský les: Otázky k národním parkům; součet kategorií „souhlasím zcela + spíše souhlasím“; údaje v %, *jen pro místní a „chalupáře“, N=230-985. Vpracoval: B. Allex (univerzita BOKU Vídeň, 2019)

Souhlas s výroky k národnímu parku Součet kategorií: souhlasím zcela + spíše souhlasím	Národní park Šumava	Národní park Bavorský les	Rozdíl
NP chrání vzácné druhy živočichů a rostlin a jejich životní prostor.	96,0	97,8	-1,8
Zřízení NP Šumava, resp. NP Bavorský les považují za smysluplné.	94,7	95,3	-0,6
Zřizování národních parků považují za smysluplné.	93,9	94,5	-0,6
NP Šumava, resp. NP Bavorský les mi přináší jedinečný přírodní zážitek.	91,3	85,4	+5,9
Úkolem NP je zachovat, resp. obnovit přírodní krajinu v co nejpůvodnější podobě.	90,3	94,6	-4,3
V NP Šumava, resp. NP Bavorský les lze akceptovat omezení využití k rekreačním účelům z důvodu ochrany přírody.	83,5	87,5	-4,0
V NP Šumava, resp. NP Bavorský les by měla mít ochrana přírody přednost před ostatními způsoby využívání.	82,0	79,8	+2,2
Úkolem NP je poskytovat nabídku environmentálního vzdělávání.	79,6	90,7	-11,1
Turistika mimo značené cesty má negativní vliv na faunu a flóru NP Šumava, resp. NP Bavorského lesa.	76,7	87,2	-10,5
NP Šumava, resp. NP Bavorský les zvyšuje kvalitu života v regionu. *	76,6	81,1	-4,5
Národní park zvyšuje kvalitu života v regionu.	74,7	88,9	-14,2
NP umožňuje vysokou kvalitu rekreace.	73,7	93,2	-19,5
NP Šumava, resp. NP Bavorský les má pozitivní vliv na ekonomický vývoj regionu. *	72,6	76,4	-3,8
Existence suchých stromů s mladými odrůstajícími stromky pod nimi je podle mého názoru zvlášť zajímavým a atraktivním jevem v NP Šumava, resp. v NP Bavorský les.	54,0	75,8	-21,8
V Česku, resp. v Německu by mělo být vytvořeno ještě více NP.	50,8	68,7	-17,9

zejí, co od návštěvy očekávají a zda se jejich očekávání naplňují. Modul 5 – ekonomický přínos návštěvníků zjišťoval ekonomické dopady návštěvníků na region Šumavy. V rámci tohoto článku budou představeny pouze nejdůležitější výsledky první části, tedy – základního šetření v Národním parku Šumava. Výsledky z dalších modulů projektu svým významem a množstvím přesahují možnosti jednoho článku v časopise a budou prezentovány později.

Základní šetření

Za účelem vytvoření společného přeshraničního návštěvníckého monitoringu byly převzaty některé, v Národním parku Bavorský les vyzkoušené metody (automatizované a manuální sčítání a standardizovaný dotazník), které byly dále upraveny pro potřeby Národního parku Šumava. Kromě toho byly částečně vyvinuty a testovány nové metody.

Plánované sčítání návštěvníků pro základní šetření bylo v Národním parku Šumava provedeno

mezi 24. listopadem 2017 a 23. listopadem 2018. Na 34 různých místech byly instalovány automatické sčítače, které zaznamenávaly všechny příchozí i odchozí návštěvníky. Použity byly hlavně tepelné senzory od firmy Eco Counter, které detekují všechny typy návštěvníků a dokážou rozlišit směr jejich pohybu. K počítání cyklistů byly navíc použity indukční smyčky a tlakové senzory od firmy Eco-Counter. K tomu bylo u vstupů do parku v šetřeném období po dobu 12 dní (šest pracovních dní a šest sobot) prováděno osobní sčítání. Podle intenzity jejich využívání se na každém ze 79 vstupů sčítalo dva, čtyři nebo šest dní.

Celkem bylo ve sledovaném období zjištěno 2 020 000 návštěv, přičemž průměrně 9,1 % návštěvníků uvedlo, že v den dotazování svoji návštěvu přerušili. Celkový počet návštěvníků Národního parku Šumava tak byl 1 840 000. Pro porovnání, ve stejném období bylo v Národním parku Bavorský les zaznamenáno cca 1 360 000 návštěv.

U rozložení návštěvnosti v průběhu roku pozorujeme výrazný vrchol v letních měsících, kdy byla až devítinásobně vyšší návštěvnost než v nejméně rušném měsíci listopadu. V rámci pracovního týdne vedla sobota, po které následovaly neděle a svátky. Nejvíce návštěvníků začínalo své výlety mezi 10. a 12. hodinou (31 % celkového denního počtu návštěv). Od cca 20:00 nevstupoval do Národního parku Šumava téměř nikdo. Nejnavštěvovanějším místem sledovaným automatickými sčítači byla Modrava – Roklanský potok se 126 933 návštěvami za rok. Druhým nejnavštěvovanějším místem bylo návštěvnícké centrum/vlčí výběh Srní se 116 510 návštěvami za rok. To potvrdilo i vyhodnocení tras výletů, které dotázaní návštěvníci zakreslovali do mapy. Z těchto map bylo možné hodnotit plošnou intenzitu využití území a dát jí do souvislostí např. s typem návštěvníků, velikostí návštěvníckých skupin či jejich motivací. Severní část národního parku byla obecně využívána intenzivněji než jižní část. V oblasti Srní, Modravy, Horské Kvildy a Bučiny využívali návštěvníci téměř všechny cesty. Naopak v ostatních částech národního parku se návštěvníci soustředili maximálně na polovinu cestní sítě.

Dotazník použitý pro dotazování Face-to-Face zahrnoval uzavřené a otevřené otázky a byl k dispozici v češtině a němčině. Dotazování prováděli vyškolení česky a částečně i německy mluvící zaměstnanci Národního parku Šumava, studenti, průvodci a dočasní zaměstnanci národního parku. Každý návštěvník (≥ 14 let), který procházel jedním z dotazovacích míst, byl požádán o účast v průzkumu. Celkem dotazník vyplnilo 1 053 osob ve 12 dnech (listopad 2017 až říjen 2018) na 79 různých vstupních místech do Národního parku Šumava. Dotazovací dny probíhaly v každém ročním období (po 3 dnech na podzim, v zimě, na jaře a v létě), a to jak v pracovní dny (6 dní v pátek), tak o víkendu (6 dní v sobotu).

Profil návštěvníka

Průměrný věk respondentů byl 47 let. 17,6 % dotazovaných byli obyvatelé tzv. šumavských okresů, ve kterých se Národní park Šumava rozkládá. Lehce přes polovinu respondentů představovali nocující hosté (57,2 %), kteří v regionu strávili průměrně 4,7 noce. Většina návštěvníků již v minulosti národní park navštívila a s více než 90 % jistotou v následujících pěti letech opět navštíví. Hlavní motivací návštěvníků pro návštěvu

Wordcloud výsledku otevřené otázky „co se Vám na národním parku nelíbí“ Vytvořil: Josef Štemberk

národního parku byl „zážitek v krajině a přírodě“, dále „načerpání síly“, „odpočinek, uvolnění stresu“ nebo například „čas strávený společně s rodinou“. Naproti tomu nejmenší motivací bylo „dozvědět se něco o přírodě“, dále pak také „napětí/dobrodružství“ a „čas strávený o samotě“.

Více než dvě třetiny dotazovaných (70,6 %) si myslí, že rekreační možnosti na území Národního parku Šumava nejsou vůbec nebo spíše nejsou omezeny v důsledku toho, že území má status národního parku. 15,7 % návštěvníků uvedlo konkrétně, proč se cítí omezeno v negativním smyslu. Nejčastěji uváděli jako důvod omezený přístup a zákaz opouštět značené trasy. Tři procenta dotazovaných vnímala určitá omezení, avšak hodnotila je pozitivně. Téměř 90 % dotazovaných posoudilo množství návštěvníckých zařízení a množství turistických tras jako ideální stav. Zároveň přes 90 % dotazovaných uvedlo, že jsou velmi spokojeni nebo spokojeni se svou návštěvou. Nejlépe hodnocena byla rekreační hodnota, kvalita značení cest, kvalita návštěvníckých center a informačních tabulí. Naopak nejhůře hodnocena byla kvalita veřejných toalet, veřejné hromadné dopravy, ale i stravování. Nocující hosté byli signifikantně více spokojeni v porovnání s místními, chalupáři a jednodenními hosty. Na otevřenou otázku „co se návštěvníkům na národním parku líbí“ byly nejčastější spontánní odpovědi: příroda, klid a krajina. Na otázku „co se návštěvníkům nelíbí“ odpověděla více než jedna třetina „mně se líbí všechno“. Ostatní uváděli nejčastěji „množ-

Zcela zaplněné parkoviště na Modravě. Foto Josef Štemberk

ství lidí“, následovaly „odpadky“, „chování návštěvníků“, „stavební činnost“, „zákaz vstupu“ a „asfaltové cesty“.

Přes 90 % dotazovaných návštěvníků souhlasilo s tím, že národní park chrání vzácné druhy, že zřizování národních parků považují za smysluplné a úkolem národních parků je chránit přírodní krajinu v co nejpůvodnější podobě. Naopak pouze 54 % dotazovaných souhlasilo s tím, že je existence suchých stromů s mladými odrůstajícími stromky pod nimi atraktivním jevem v Národním parku Šumava, a 49,5 %, že mrtvé dřevo je atrakcí národního parku s bohatým lesním porostem. Porovnání s Národním parkem Bavorský les je uvedeno v tabulce 1.

Výhled do budoucna

Získaná data ukazují na význam Národního parku Šumava pro veřejnost. Poprvé plošně kvantifikují počet návštěvníků národního parku na 1 840 000 návštěvníků za jeden rok (12/17–11/18). Monitoring poskytl data o intenzitě využití a rozložení návštěvníků v území, ale i o jejich struktuře. Ukázalo se, že hlavní motivací návštěvy je zážitek v přírodě. Naprostá většina návštěvníků je spokojena se svou návštěvou i s nabídkou turistického vyžití. Návštěvníci souhlasí s tím, že ochrana přírody má mít v Národním parku Šumava přednost před ostatními způsoby využívání a že lze akceptovat omezení využití k rekreačním účelům z důvodů ochrany přírody.

Zároveň však sebraná data poukázala na to, že zhruba polovina návštěvníků nesouhlasí s tím,

že odumřelé dřevo je atraktivním jevem národního parku. Právě na lepší pochopení postoje návštěvníků, ale i místních obyvatel k tlejícímu dřevu, byly směřovány otázky v dalších tematických modulech našeho projektu. Zdali jde o neznalost funkce tlejícího dřeva v přirozeném lese, na které, jak víme z výzkumů, je závislá více než třetina v něm žijících organismů. Nebo zdali to je emocionální odmítání něčeho nového, co Středoevropan (do začátku kůrovcové kalamity v hospodářských lesích z posledních let) mohl znát pouze z několika malých zbytků zachovalých pralesů. To vše je předmětem dalšího vyhodnocení dat.

Zavedení přeshraničního socioekonomického monitorovacího systému v Národním parku Šumava s sebou přineslo nejen řadu nových zjištění a dat, která jsou sebraná podle stejné metodiky na české i bavorské straně hranice. Realizovaný projekt představuje též zavedení trvalého systému zpětné vazby fungování správy národního parku. Ta bude moci zapracovat zjištění a poučení jak do své každodenní práce, tak do práce s veřejností. Z toho důvodu bude systém dotazování a monitoringu návštěvníků v obou sousedních národních parcích dále udržován a rozvíjen.

Tento projekt byl podpořen Evropským fondem pro regionální rozvoj v rámci Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014–2020.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj